

КЕРІВНІ ПРИНЦИПИ ООН З ПИТАНЬ БІЗНЕСУ ТА ПРАВ ЛЮДИНИ ВСТУП

**РОБОЧА ГРУПА ООН З
ПИТАНЬ БІЗНЕСУ ТА
ПРАВ ЛЮДИНИ**

Неофіційний переклад українською мовою підготовлено ПРООН в рамках Проєкту «Належа обачність щодо прав людини в глобальних ланцюгах постачання: впровадження Керівних принципів ООН з питань бізнесу та прав людини для справедливого відновлення», що реалізується за фінансової підтримки Уряду Японії в Україні.

ПРО ЦЕЙ ДОКУМЕНТ

У 2011 році Рада ООН з прав людини одностайно ухвалила Керівні принципи ООН з питань бізнесу та прав людини (Керівні принципи ООН), пакет вказівок для держав і компаній щодо запобігання та усунення порушень прав людини, вчинених під час здійснення господарської діяльності. Цей документ підсумовує зміст Керівних принципів ООН і описує повноваження Робочої групи ООН з питань бізнесу та прав людини, яку було створено для допомоги в їхній реалізації.

ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ

Запобігання та усунення впливу бізнесу на права людини

Підприємства можуть суттєво впливати на права людини працівників, споживачів і громад у тих місцях, в яких вони здійснюють свою діяльність. Наслідки цих впливів можуть бути позитивними, як-то збільшення доступу до роботи чи покращення державних послуг, або негативними, як-то забруднення довкілля, мізерна заробітна плата робітників або примусове виселення громад.

Десятиліттями місцеві громади, національні уряди та міжнародні установи обговорювали відповідальність компаній за управління цими несприятливими впливами та роль урядів у їхньому запобіганні.

У 2008 році ООН затвердила у сфері бізнесу і прав людини Рамкову програму «Захист, повага і засоби захисту».

Ця основа була розроблена тодішнім спеціальним представником Генерального секретаря ООН, професором Джоном Раггі після трьох років досліджень і консультацій з представниками бізнесу, громадянського суспільства, урядів та жертвами порушень компаніями прав людини по всьому світові.

У Рамковій програмі ООН однозначно визнається, що згідно з міжнародним правом прав людини держави зобов'язані захищати кожного, хто перебуває на своїй території та/або під юрисдикцією, від порушень прав людини, вчинених підприємствами. Цей обов'язок означає, що держави повинні впровадити ефективні закони та нормативно-правові акти щодо запобігання та усунення пов'язаних з бізнесом порушень прав людини, і забезпечення доступу до ефективних засобів захисту для тих, чиї права були порушені.

Рамкова програма ООН також звертається до відповідальності підприємств щодо дотримання прав людини. Підприємства зобов'язані *дотримуватися прав людини*, де б вони не працювали, незалежно від розміру чи галузі. Ця відповідальність означає, що компанії повинні знати їхні фактичні чи потенційні наслідки, запобігати порушенням та пом'якшувати їхні наслідки, а також усувати негативні наслідки впливів, до яких вони причетні. Іншими словами, компанії повинні знати, що вони дотримуються прав людини в усіх сферах своєї діяльності і демонструвати це дотримання.

Важливо зазначити, що Рамкова програма ООН роз'яснює, що корпоративна відповідальність щодо дотримання прав людини існує незалежно від здатності або бажання держав виконувати свій обов'язок із захисту прав людини. Незалежно від ситуації, держави та підприємства зберігають ці різні, але додаткові обов'язки.

Рамкова програма ООН також визнає фундаментальне право окремих осіб і громад на доступ до ефективних засобів захисту, якщо їхні права зазнали негативного впливу господарської діяльності. Коли підприємство порушує права людини, держави повинні забезпечити постраждалим доступ до ефективного засобу захисту через судову систему чи іншу законну позасудову процедуру. Від самих компаній очікується, що вони створять ефективні механізми розгляду скарг для будь-яких осіб або громад, які постраждали від їх діяльності, або братимуть участь у них.

Незалежно від ситуації, держави та підприємства зберігають різні, але додаткові обов'язки.

Захистити, дотримуватися, відшкодувати. Кожен із цих простих термінів приховує складну реальність. У 2011 році Рада ООН з прав людини одностайно ухвалила Керівні принципи ООН з питань бізнесу та прав людини, пакет вказівок, які вводять в дію Рамкову програму ООН і далі визначають основні обов'язки та відповідальність держав і підприємств щодо пов'язаних з бізнесом порушень прав людини. Після затвердження було створено Робочу групу ООН з питань бізнесу та прав людини, що складається з п'яти незалежних експертів, які опікуватимуться розповсюдженням та імплементацією Керівних принципів ООН.

ДОТРИМАННЯ ПРАВ НА ПРАКТИЦІ

Керівні принципи ООН з питань бізнесу та прав людини

Керівні принципи ООН містять три глави або основні компоненти: захист, повага та засоби захисту. Кожен з них визначає для урядів і компаній конкретні дієві кроки з виконання їхніх відповідних обов'язків щодо запобігання порушенням прав людини в діяльності компанії та забезпечення засобів захисту в разі настання таких порушень.

Обов'язок держави захищати права людини

Керівні принципи ООН підтверджують, що відповідно до застосовного міжнародного права прав людини держави зобов'язані забезпечити захист прав людини від порушень усіма членами суспільства, зокрема підприємствами. Це означає, що держави повинні запобігати порушенням прав людини, які виникають під час ведення господарської діяльності на внутрішньому ринку, розслідувати їх, карати та відшкодувати за них. Крім того, Керівні принципи ООН рекомендують державам чітко вимагати від компаній, мають осідок на їхній території/у юрисдикції, дотримання прав людини в кожній країні та умовах, в яких вони працюють.

Корпоративна відповідальність щодо поваги є застосовною до всіх міжнародно визнаних прав людини.

Керівні принципи ООН містять оперативні положення, які рекомендують держав конкретні дії для виконання їхнього обов'язку щодо захисту прав людини в контексті ділової діяльності. Вони включають ухвалення та впровадження законів, які вимагають від бізнесу дотримання прав людини; створення нормативно-правового середовища, яке сприяє дотриманню підприємствами прав людини; а також надання компаніям вказівок щодо їхніх обов'язків. Керівні принципи ООН також передбачають обов'язок держав забезпечити узгодженість політики між підрозділами та функціями, а також узгодженість їхньої участі у багатосторонніх установах із зобов'язаннями щодо прав людини.

Зобов'язання держав у сфері прав людини, від забезпечення безпеки до надання комунальних послуг, не скасовуються, якщо такі функції виконуються державними чи приватними підприємствами. Оскільки ризик грубих порушень прав людини підвищується у зонах конфлікту, Керівні принципи ООН передбачають надання державами (країнами походження та приймаючими країнами) вказівок, допомоги та правозастосовних механізмів для забезпечення непричетності підприємств до таких порушень в уражених конфліктом зонах.

Корпоративна відповідальність щодо дотримання прав людини

Керівні принципи ООН пояснюють, чого очікують від підприємств стосовно прав людини, і окреслюють процес, за допомогою якого компанії можуть визначити свій несприятливий вплив на права людини та продемонструвати, що їхня політика та процедури є адекватними для їх вирішення.

Керівні принципи ООН стверджують, що підприємства повинні запобігати порушенням прав людини, які вони спричиняють або яким вони сприяють, пом'якшувати їх та, де це доцільно, здійснювати відшкодування.

Підприємства повинні прагнути запобігати будь-яким несприятливим впливам, пов'язаним з їхньою діяльністю, продуктами чи послугами, або пом'якшувати їх, навіть якщо ці впливи були спричинені постачальниками або діловими партнерами.

Відповідальність щодо дотримання прав людини охоплює собою визнані на міжнародному рівні права людини, які закріплені в Міжнародному біллі про права людини, а також у Декларації Міжнародної організації праці основних принципів та прав у світі праці. Хоча заходи, яких мають вжити підприємства, щоб виконати зобов'язання щодо дотримання прав людини, залежатимуть від їхнього масштабу чи складності, сама відповідальність поширюється на всі підприємства незалежно від розміру, галузі чи місця розташування.

Щоб виконати обов'язок щодо дотримання прав людини, підприємства повинні впровадити необхідні політики та процеси. Керівні принципи ООН визначають три компоненти цієї відповідальності. По-перше, компанії повинні впровадити політику відданості виконанню обов'язку щодо дотримання прав людини. По-друге, вони повинні здійснювати належну обачність щодо прав людини для встановлення спричиненого впливу на права людини, його запобігання та пом'якшення та надання звітності про нього. Насамкінець, вони повинні впровадити процеси, які дозволять усунути будь-який несприятливий вплив на права людини, який вони спричиняють або якому сприяють.

Належна обачність щодо прав людини стосується процесу виявлення та усунення впливу підприємства на права людини в його діяльності та продукції, а також у мережах постачальників і ділових партнерів.

Належна обачність щодо прав людини повинна включати оцінювання внутрішніх процедур і систем, а також зовнішню взаємодію з групами, які потенційно є уразливими від їхньої діяльності.

Керівні принципи ООН стверджують, що компанії повинні на належному рівні інтегрувати висновки щодо своїх процесів належної обачності щодо прав людини в політику та процедури з відповідним розподілом ресурсів і повноважень. Компанії повинні переконатися, що цю мету досягнуто шляхом постійного моніторингу та оцінювання їхніх зусиль. Насамкінець, компанії повинні бути готові прозвітувати, як вони долають свій вплив на права людини, зокрема на ті групи, які ймовірно можуть постраждати.

Якщо підприємство встановлює факт спричинення ним негативного впливу на права людини або сприяння з його боку такому впливу, воно повинно співпрацювати з метою відшкодування за допомогою правових процедур.

Доступ до засобів захисту

Одним із фундаментальних принципів міжнародної системи прав людини є обов'язковий доступ постраждалих

до ефективного засобу захисту у разі порушення права. Керівні принципи ООН стверджують, що обов'язок держави захищати права включає забезпечення доступу постраждалих до ефективних засобів захисту у разі порушення прав людини компаніями на їхній території та/або юрисдикції.

Обов'язок держави забезпечити доступ до ефективних засобів захисту включає вжиття відповідних заходів для забезпечення спроможності державних національних судових механізмів ефективно усувати порушення пов'язаних з господарською діяльністю прав людини, не створюючи при цьому перешкод (як-то адміністративні збори

або відсутність перекладачів), що заважає постраждалим представити свої справи. Він не просто означає, що країни повинні зміцнити свої судові системи. Держави також повинні забезпечувати ефективні та відповідні позасудові механізми розгляду скарг, здатні у рамках комплексної державної системи правового захисту розглядати скарги, пов'язані із порушенням прав людини у зв'язку з господарською діяльністю підприємств, та виносити рішення щодо них.

Принципи доступу до засобів захисту стосуються не лише держав. Вони також передбачають, що підприємства повинні забезпечувати ефективні механізми розгляду скарг від окремих осіб і громад, які можуть постраждати від діяльності компанії, та ухваленні рішень щодо них, або брати участь у таких розгляді та ухваленні рішень. Вони також стверджують, що багатосторонні та інші спільні ініціативи, що ґрунтуються на стандартах прав людини, також можуть сприяти забезпеченню ефективного доступу до засобів захисту.

У Керівних принципах ООН наводиться перелік критеріїв ефективності позасудових механізмів розгляду скарг на рівні держави чи компанії. Ці критерії передбачають, що ефективні механізми розгляду скарг мають бути законними, доступними, передбачуваними, справедливими, прозорими та відповідати правам. Простіше кажучи, вони повинні надавати реальні засоби захисту постраждалим від порушень прав людини компаніями і не повинні зводитися до комунікацій чи політичних заходів. Механізми оперативного розгляду скарг повинні ґрунтуватися на взаємодії та діалозі з групами зацікавлених сторін, чиї права вони намагаються відновити.

Коли права людини порушуються компаніями, уряди повинні забезпечити постраждалим надійні та належні засоби захисту.

НА ШЛЯХУ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ

Робоча група ООН з питань бізнесу та прав людини

Робоча група ООН з питань бізнесу та прав людини складається з незалежних експертів, які призначаються на трирічний термін. Робоча група уповноважена Радою ООН з прав людини забезпечувати широке розповсюдження описаних вище Керівних принципів ООН, їхнє чітке впровадження та міцне закріплення в міжнародному управлінні.

Робоча група уповноважена проводити консультації з усіма відповідними зацікавленими сторонами, визначати передові практики в поточних імплементаційних заходах, сприяти розбудові потенціалу, видавати рекомендації щодо законодавства та програм у сфері підприємницької діяльності, і здійснювати візити до країн. Робоча група також має повноваження інтегрувати гендерний аспект та приділяти особливу увагу вразливим групам, як-то корінне населення та діти.

Кожного грудня Робоча група ООН проводитиме Річний форум з питань бізнесу та прав людини. Мета Форуму — дозволити представникам держав, ділових кіл

та громадянського суспільства обговорювати тенденції і проблеми в імплементації Керівних принципів ООН і сприяти діалогу, співпраці та обміну передовим досвідом. Робоча група щороку звітує про свою діяльність Раді ООН з прав людини та Генеральній Асамблеї ООН.

Див. повний текст Керівних принципів ООН на OHCHR.org
За наданням детальнішої інформації зверніться до Секретаріату УВКПЛ ООН